

УДК 631.1158

Н. М. Рудік,
к. с.-г. н., доцент кафедри загальноєкономічної підготовки,
ДВНЗ "Херсонський державний аграрно-економічний університет"
ORCID ID: 0000-0002-6825-6729

DOI: 10.32702/2306-6792.2020.7.55

ПОТЕНЦІАЛ КООПЕРАЦІЇ ЯК СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН ТА ШЛЯХИ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

N. Rudik,
PhD in Agricultural Sciences, Associate Professor of the Department of General
Economic Training, SHEI "Kherson State Agrarian and Economic University"

POTENTIAL OF COOPERATION AS A SYSTEM OF SOCIAL AND ECONOMIC RELATIONS AND THE WAYS TO REALIZE IT

У статті досліджено умови, особливості формування та функціонування сільськогосподарських кооперативів, сучасний стан і тенденції розвитку кооперації в Україні. Відмічено необхідність реалізації соціально-економічних відносин, що складають сутність кооперації, викликана теперішніми умовами функціонування економіки та станом розвитку сільських територій, рівнем життя населення. Кооперація в умовах децентралізації створює перспективи для сталого розвитку реформованих територіальних сільських громад та аграрного сектору. Зазначено, що найбільш поширеною формою кооперації є кооператив. З 2014 року відбулося зменшення їх кількості на 1125 одиниць, а в структурі організаційно-правових форм господарювання питома частка кооперативів становить 25%, із яких лише 8,7% становлять сільськогосподарські. Законодавство України класифікує сільськогосподарські кооперативів на виробничі та обслуговуючі. Їх частка є невеликою та станом на 2019 рік відповідно складає 4,0 та 4,7%, що є свідченням нерозвиненості кооперативного руху.

Встановлено, що кооперація, особливо сільськогосподарська, розвивається повільно і нестабільно, динаміка її розвитку в Україні достатньо складна. Кількість сільськогосподарських виробничих кооперативів з 2011 року зменшилась на 294 одиниці, натомість зросло число сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на 399. Кооперація не має достатньої державної підтримки, внаслідок чого кількість кооперативів постійно зменшується.

Подальший розвиток та динаміка кооперативного руху в короткостроковій перспективі визначатиметься наскільки швидко буде вдосконалена законодавча база формування кооперації та запровадженні механізми державної підтримки. Визначено стратегічні пріоритети розвитку кооперації: вдосконалення нормативно-правової бази; підготовка кадрів та формування системи надання дорадчих послуг; зменшення вартості кредитних і позикових коштів підтримки та розвитку кооперативів на селі; розширення напрямів державної підтримки та удосконалення оподаткування із урахуванням світового досвіду. Указано, що функціонування та розвиток кооперативів можливий за наявності у суспільстві всього комплексу економічних, законодавчих, суспільних, демократичних передумов та дотримання засадничих принципів кооперації.

The paper examines the conditions, peculiarities of formation and functioning of agricultural cooperatives, the current states and tendencies of the development of cooperation in Ukraine. It emphasizes that the necessity to maintain social and economic relations, which are the essence of cooperation, is caused by the present conditions of the functioning of economy and the state of the development of rural territories and the standards of living of the population. Cooperation under conditions of decentralization will offer prospects for sustainable development of the reformed territorial rural communities and the agrarian sector. The study highlights that the most widespread form of cooperation is a cooperative. Since 2014 their number has reduced by 1125 units, and the share of cooperatives in the structure of organizational and legislative forms of economic activity is 25%, only 8.7% of them are agricultural cooperatives. The legislation of Ukraine classifies agricultural cooperatives into production and service cooperatives. Their proportion is not high and in 2019 they constituted 4.0 and 4.7% that is an evidence of underdeveloped cooperative movement.

The study establishes that cooperation, agricultural cooperation in particular, develops slowly and unsteadily, the dynamics of its development in Ukraine is rather complicated. The number of agricultural production cooperatives has

reduced by 294 units since 2011, and the number of agricultural service cooperatives has increased by 399. Cooperation does not have enough government support for its development, and it results in a continuous reduction of the number of cooperatives.

Further development and dynamics of cooperative movement in short-term prospects will depend on how quickly the legislative base of cooperation will be improved and the mechanisms of government support will be implemented. The research determines strategic priorities of the development of cooperation: improving the regulatory and legislative base; training personnel and creating the system of offering consultancy services; reducing the cost of credits and loans for support and development of cooperatives in rural areas; extending the directions of government support and improving taxation taking into consideration the world experience. The functioning and development of cooperatives are possible if there is a necessary complex of economic, legislative, social, democratic preconditions in the society and if the fundamental principles of cooperation are followed.

Ключові слова: кооперація, сільськогосподарський кооператив, потенціал, соціально-економічні відносини.

Key words: cooperation, agricultural cooperative, potential, social and economic relations.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Економіка України функціонує в умовах незавершених реформ, бойових дій на Сході країни, початку рецесії світової економіки результатом чого є деформація її структури, падіння життєвого рівня населення. За таких умов природа кооперативного руху відповідає викликом сьогодення.

Для покращання життєвого рівня населення здавна використовувався досвід співробітництва, об'єднання фізичних і матеріальних зусиль, часткового усупільнення власності. Тому розвиток кооперативного руху може розглядатись як стратегічний напрям у контексті соціально-економічного розвитку сільських територій, оскільки кооперацію, як спільну діяльність осіб, що зацікавлені у досягненні соціально-економічних результатів, на засадах добровільності об'єднання зусиль і ресурсів, розглядають як специфічну форму підприємницької діяльності. В умовах проведення політики децентралізації вона створює передумови для формування конкурентного підприємницького середовища та розвитку територіальних громад, яким надається значна адміністративна та фінансова самостійність.

З 2014 року в Україні було створено 1700 ОТГ, які на тепер охоплюють понад 20% сільського населення України [1].

Кооперація допомагає створювати додаткові робочі місця, підвищувати рівень доходів населення, розвивати соціальну інфраструктуру, поліпшувати соціальний захист, формувати фінансову грамотність, уміння спільно приймати рішення, самоорганізовуватись, забезпе-

чувати збереження довкілля у сільській місцевості, а відтак виконує важливі економічну, соціальну і екологічну функції.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ.

Дослідженням проблем, функціонування і розвитку кооперації, як перспективного напрямку підприємництва в умовах реформування економіки України та підвищення її конкурентоспроможності, присвятили свої праці відомі науковці: В. Андрійчук, Ф. Горбонос, В. Зіновчук, М. Ільчук, Р. Корінець, П. Макаренко, М. Малік, А. Мельник, В. Месель-Веселяк, Ю. Нестерчук, А.О. Пантелеймоненко, П. Саблук, В. Трегобчук І. Томич, Є. Храпливий, І. Червен, В. Юрчишин.

Кооперація як вид господарської діяльності може бути ефективною, якщо будуть у повній мірі задіяні фактори та передумови її розвитку і функціонування, що і стало предметом дослідження. Кооперація є найперспективнішою організаційно-правовою формою розв'язання проблеми підвищення життєвого рівня сільських мешканців, інструментом розвитку сільських територіальних громад.

МЕТА СТАТТІ

Метою дослідження були аналіз та оцінювання сучасного стану, проблем розвитку кооперації, реалізації потенціалу сільськогосподарських кооперативів щодо розвитку сільських територій та узагальнення досліджень науковців та практиків. У роботі були використані статистично-економічний метод та метод

порівняльного аналізу. Досягнення мети дозволить запропонувати заходи щодо реалізації потенціалу кооперативного руху.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Для забезпечення сталого розвитку сільських територій у сучасних умовах господарювання необхідно створення сприятливих соціально-економічних і організаційно-правових умов, що може бути досягнуто реалізацією кооперативної ідеї. Світова практика демонструє результативність економічної соціальної і екологічної функції кооперації.

За підрахунками Організації Об'єднаних Націй, близько 3 млрд людей, регулярно користуються послугами та продукцією кооперативів, некомерційних господарських організацій, створених для задоволення економічних, соціальних та культурних потреб. Членами цих об'єднань на початку XXI ст. було близько 800 млн жителів Землі. Стан розвитку сільських територій є наслідком неефективного функціонування аграрного виробництва та відсутності кооперативного руху. Натепер у структурі аграрного виробництва спостерігається подальша концентрація земель в агрохолдингах, які спеціалізуються на вирощуванні високорентабельних культур зернової та олійної груп, створюючи загрози і ризики для навколишнього середовища, існуючої інфраструктури. Одночасно прибутки великого аграрного бізнесу не сприяють соціально-економічному розвитку сільських територій, не виступають джерелом наповнення бюджету громад, не створюють робочі місця та не розвивають інфраструктуру.

Створення умов для розвитку кооперації в Україні може одночасно використовувати переваги великого товарного виробництва, враховуючи інтереси сільських товаровиробників, сприяти відродженню сільських територій. В умовах територіальної реформи кооперація може сприяти становленню реформованих громад, а відтак покращенню рівня життя сільських жителів та розвитку сільських територій в контексті самодостатності, зміцнюючи потенціал малих і середніх виробників. Кооперативи здебільшого виробляють трудомістку "нішеву" продукцію, їх діяльність відбувається на сільській території, що забезпечує соціально-економічний розвиток місцевих громад

Будь-яка господарська діяльність буде ефективною, якщо використовувати всі фактори і резерви її організації. В умовах загострення конкуренції на аграрному ринку кооперація має потенціал у вирішенні проблем реалізації

продукції в разі об'єднання особистих селянських, фермерських господарств та фізичних осіб — сільськогосподарських товаровиробників в кооперативи.

У нинішніх умовах основним джерелом занятості, доходу, соціального стану, передусім, мешканців сільських територій є особисті селянські, фермерські господарства та фізичні особи — сільськогосподарські товаровиробники, кількість яких є значною. Їх питома вага у загальному виробництві продукції сільського господарства перевищує 50%.

За безпосередньою їх участю може формуватися кооперативний сегмент аграрного ринку. Це дозволить їм уможливити виробництво якіснішої продукції в більших товарних обсягах, що полегшить її реалізацію, дасть можливість отримати доступ до державної підтримки та недержавних джерел фінансування.

Інтеграція малих особистих селянських і фермерських господарств у кооперативні організації сприятиме забезпеченню продовольчої безпеки держави, особливо у галузях садівництва, виноградарства, плідівництва й овочівництва, вирощування декоративних, лікарських, ефіроолійних та інших малопоширених культур [2, с. 268].

У кооперативах є більше передумов для випуску органічної продукції рослинництва й тваринництва попит на яку зростає на вітчизняному та світовому ринках, при оптимальному їх поєднанні у збалансованій системі сільськогосподарського виробництва.

Розвиток кооперації, сприятиме активному розвитку сільських територій та підвищенню рівня і якості життя сільського населення в цілому

Кооперація несе в собі великий потенціал адаптації виробників до постійно мінливих економічних умов [3].

Кооперативи в центрі розвитку ставлять людину, її практичні потреби та інтереси, вирішують не тільки пріоритети майбутнього, а й щоденні та практичні справи. Крім того, вони відбудовують інфраструктуру, яка потрібна їхнім членам та родинам.

Формуючи та реалізуючи колективний інтерес учасників об'єднання, кооперація, виступає особливим суспільно-господарським інститутом і як система соціально-економічних відносин, істотним чином впливає на розвиток країни [4, с. 102].

Ідея кооперативного руху, як шляху побудови "справедливого суспільства" з'явилася вперше в творах соціалістів-утопістів Т. Мора, Д. Уїнстенлі, Т. Кампанелли та еволюціонува-

ла в подальшому. Кожна соціально-економічна формація вкладає свій зміст у поняття "кооперація" відповідно до характеру і форми виробничих відносин.

В Україні кооперація має понад 200-літню історію. Згідно з історичним досвідом, кооперативи у своєму розвитку проходять три основні стадії. На першій — зароджується кооперативний рух, відбувається поширення кооперативної ідеї на другій — держава, врегульовує його законодавчо-правовими нормами, третя стадія характеризується масовим кооперативним рухом, якому притаманні самостійність, самодіяльність, незалежність [5].

Кооперування, як логічну стадію розвитку реформ, завдяки виникненню значної кількості незалежних приватних власників та утворення нової організаційної структури сільського господарства, побудована "знизу — вгору" на таких фундаментальних засадах ринкової економічної системи, як провідна роль індивідуального матеріального інтересу, реалізація можливості економічного вибору, розвиток здорової конкуренції, обмеження державного втручання і регулювання в аграрному секторі економіки розглядає М.Й. Малік [6, с. 22].

У сучасних умовах розвиток кооперації значною мірою визначається характером соціально-економічного розвитку сільських територій. Кількість приватних власників, структура землекористування, розмір земельних ділянок, які є у власності господарюючих суб'єктів і домогосподарств, визначають потенціал розвитку кооперації на сільських територіях. Він тим вищий чим меншими є розміри земельних ділянок, на яких ведеться сільськогосподарське виробництво. Сільськогосподарська кооперація несе потенціал нарощування виробничої та збутової потужності селянських домогосподарств, підвищення конкурентоспроможності дрібних селянських ферм, а відтак і на підвищення ефективності використання соціально-економічного потенціалу сільських територій. Обсяги виробництва і збуту сільськогосподарської продукції, засвідчують що господарства населення не повною мірою використовують свій економічний потенціал, оскільки за товарними обсягами та якістю неспроможні конкурувати з агрохолдингами. Як правило, це не експортно-орієнтована продукція, логістика зберігання її є недостатньою а виробництво вимагає значних трудових затрат: Частка господарств населення, як виробників, у структурі продукції сільського господарства зменшилась (рис. 1). Кількості фермерських господарств досягла рівня 2011 року лише на кінець 2019 року [7].

Відповідно до чинного законодавства виробничі сільськогосподарські кооперативи можуть об'єднувати особисті селянські господарства (ОСГ), а вони в аналізованій період, демонстрували тенденцію зменшення в межах 0,8—1,1 % щорічно і не можуть включати фермерські господарства які є юридичними особами.

Рис. 2. Структура організаційно-правових форм господарювання станом на 2019 р.

Джерело: формовано автором за даними Державної служби статистики України [7].

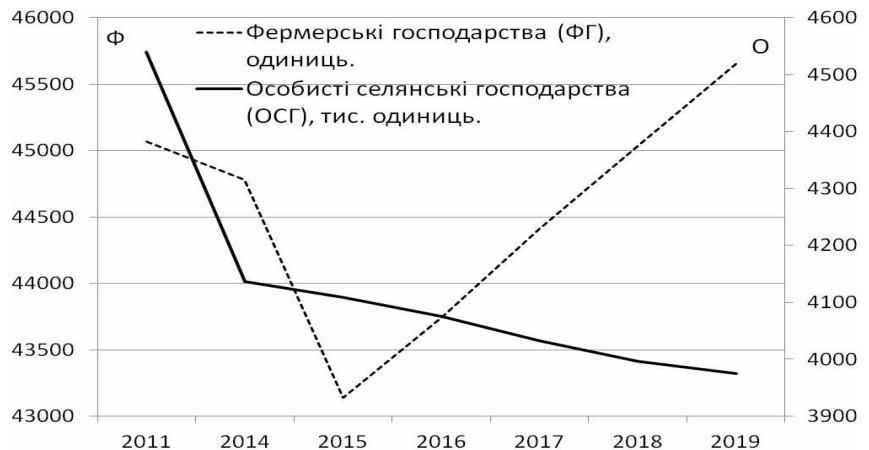
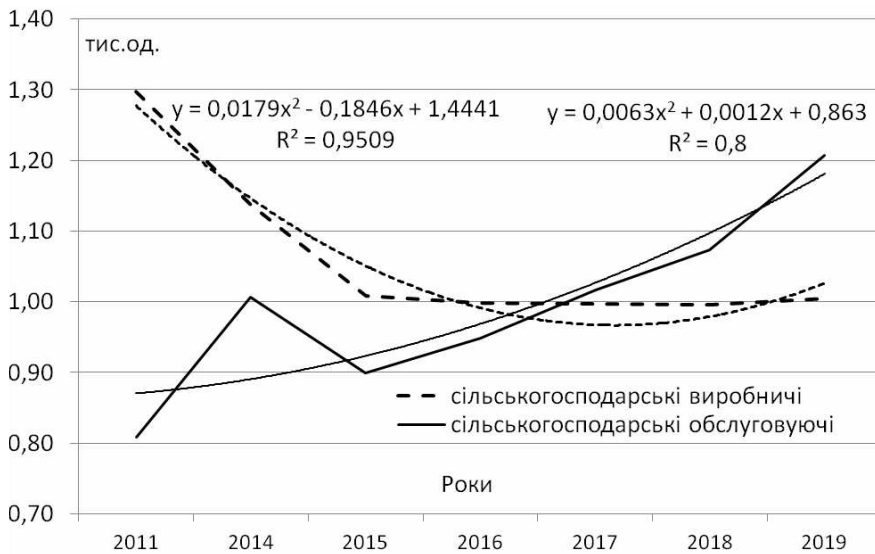

Рис. 1. Динаміка розвитку особистих селянських господарств населення та фермерських господарств

Джерело: формовано автором за даними Державної служби статистики України [7].

Рис. 3. Динаміка розвитку сільськогосподарських кооперативів в Україні

Джерело: формовано автором за даними Державної служби статистики України [7].

Підтримка на рівні держави цих виробників, в аспекті заохочення до кооперування, сприятиме не лише вирішенню продовольчих потреб країни, а й значної частки соціальних, екологічних проблем сільських територій, формуванню демократичного суспільства.

Економіка України представлена різними організаційно-правовими формами господарювання, її структуру станом на 2019 рік наведено на рисунку 2.

Найбільш поширеною формою кооперації є кооператив — підприємство, створене на основі об'єднання власності осіб для підприємницької діяльності, об'єднання осіб, які на пайових засадах здійснюють господарську діяльність.

З 2014 року в Україні відбулося зменшення кооперативів на 1125 одиниць, а в структурі організаційно-правових форм господарювання питома частка кооперативів становить 25%, і з них лише 8,7% становить частка сільськогосподарських.

Законодавство України передбачає поділ сільськогосподарських кооперативів за типами на виробничі та обслуговуючі. За даними Державної служби статистики України, станом на початок 2020 року у державі зареєстровано 1207 сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів та 1005 сільськогосподарських виробничих кооперативів.

Частка виробничих сільськогосподарських кооперативів у загальному обсязі виробленої сільськогосподарської продукції в Україні становить менше 1%.

На аграрному ринку ЄС частка сільськогосподарських кооперативів складає 40—50%, а в окремих державах та секторах доходять до 70%. Обсяг річного обороту 10 найбільших фермерських кооперативів в ЄС складає понад 93 мільярди доларів, що майже дорівнює річному ВВП України [8].

Оцінювання динаміки розвитку та особливостей функціонування сільськогосподарських кооперативів в Україні достатньо складне. В цілому відбулось зменшення їх кількості на 1125 одиниць з 2014 року. Кількість сільськогосподарських виробничих кооперативів, за даними ЄДРПОУ за період з 2011—

2019 років зменшилась з 1297 до 1005, натомість зросло число сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів з 808 до 1207. Однак вказана кількість сільськогосподарських кооперативів не означає їх повноцінного функціонування, "зареєстровані" не означає фактично функціонуючі, що в значній мірі обумовлено особливостями вітчизняного законодавства. Так, кількість сільськогосподарських кооперативів в Україні на 2018 р. — близько 1001, хоча реально діючих дуже мало, аналітики вказують на 775 одиниць.

Сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи у сучасних умовах є інструментом підвищення реалізації потенціалу сільських територій, тому держава зацікавлена в їх розвитку. Однак для кожного з типів кооперативів у законодавстві передбачені обмеження, які не дають можливість жодному з них реалізувати переваги об'єднання а значить реалізувати свій потенціал.

Виробничі кооперативи як підприємства, які створюються і працюють з метою одержання прибутку, можуть об'єднувати лише фізичних осіб і на засадах їх обов'язкової трудової участі у діяльності кооперативу, а відтак навіть фермерські господарства, які набули статусу юридичної особи, формально не можуть стати членами виробничого кооперативу. Вони передбачають об'єднання домогосподарств, які переважно мають невелику площі земельних ділянок і утримують невелике поголів'я, і відповідно ресурсний потенціал у кооперативу завідомо буде незначним.

Сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи (СОК), відповідно до законодавства, діють як неприбуткові організації і мають обмеження на рівні кооперативного та податкового законодавств. СОК не може набувати у власність продукцію, вироблену своїми членами, і може реалізовувати її виключно за домоворами комісії, що унеможливує формування великих партій продукції, для реалізації їх за вищою ціною за рахунок масштабу виробництва, а відтак неможлива і переробка кооперативом такої продукції та створення продукції з вищою доданою вартістю. Порушується відповідно і повнота відносин з трейдерами, переробниками. Послуги кооператив може надавати виключно своїм членам, що обмежує його у диверсифікації діяльності та залученні нових членів. Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив не має можливості сформувати власний капітал за рахунок пайових внесків своїх членів і вони не можуть отримувати пайові виплати на внесені ними паї та повернути їх у разі виходу з кооперативу чи його ліквідації. Ці законодавчі обмеження стримують реалізацію потенціалу закладеного в сільськогосподарській кооперації.

Натепер розроблений та прийнятий за основу адаптований до міжнародного законодавства проект Закону України "Про сільськогосподарську кооперацію" (реєстр. № 6527-д), а відтак очікується на законодавчому рівні закріплення принципів утворення і діяльності сільськогосподарських кооперативів, які відповідають загально визнаним принципам кооперації Міжнародного кооперативного альянсу. У відповідності з цими принципами та з врахуванням досвіду інших розвинених держав передбачається перехід до єдиної організаційно-правової форми — сільськогосподарський кооператив. Закладаються чіткі основи управління кооперативом, визначаються права та обов'язки його членів у процесі діяльності сільськогосподарського кооперативу. Вперше на законодавчому рівні будуть запроваджені спеціальні положення щодо кооперативної освіти, участі сільськогосподарських кооперативів у реалізації соціальної функції на селі. Членам кооперативу передбачається надати можливість самостійно обирати види діяльності: виробничий, обслуговуючий, переробний чи багатофункціональний, а також форму діяльності — з метою чи без мети одержання прибутку [8].

Президент громадської спілки "Українська кооперативна федерація" Михайло Корилкевич відзначив, що всі найбільші бізнеси в світі по-

будовані за кооперативною моделлю, саме тому ця модель була взята за основу бізнесу, який впроваджує федерація. Зокрема з 2017 році, за прикладом проекту Канади, створюють сімейні молочні ферми, які об'єднуються в кооперативи. За матеріалами міжнародної фінансової корпорації, Україна входить у п'ятірку країн з найнижчою собівартістю виробництва молока. Разом з тим у ній останні 15 років іде спад виробництва молока" [9].

Стратегію розвитку кооперації федерація бачить в швидко створеній системі, в межах 3—5 років, яка сама може вижити, сама себе підтримувати [9].

Базисом розвитку кооперації має бути поєднання ефективної фінансової бізнес-моделі та соціальної моделі, що і забезпечить розвиток села та сільських територій. Держава обирає концепцію розвитку — розвиток сільськогосподарства чи розвиток села та сільських територій. Кооперація може стало розвиватися лише у випадку, якщо стане пріоритетом державної аграрної політики, а найпотужнішим інструментом впливу держави на кооперативні відносини є законодавство.

Законодавчо діяльності сільськогосподарських кооперативів врегульовують Закони України "Про кооперацію", "Про сільськогосподарську кооперацію", "Про споживчу кооперацію", Указ Президента України "Про заходи щодо розвитку кооперативного руху та посилення його ролі в реформуванні економіки України на ринкових засадах", Концепція розвитку фермерських господарств та сільськогосподарської кооперації на 2018—2020 роки"

Як інструмент розвитку села та сільських територій, сільськогосподарська кооперація потребує державної підтримки через створення умов для успішної реалізації кооперативної ідеї в селі, розширення державних програми підтримки розвитку сільськогосподарської кооперації із додатковим залученням інших фінансових можливостей не державних фондів.

Державна підтримка розвитку сільськогосподарської кооперації окреслена в Концепції розвитку фермерських господарств та сільськогосподарської кооперації на 2018—2020 роки. Вона спрямована виключно на підтримку фермерських господарств із площею не більше 100 гектарів [10].

В Україні налічується близько 3,9 млн особистих селянських господарств, які можуть реалізуватись як сімейні фермерські господарства чи сільськогосподарські кооперативи, але мають отримати доступ до реальної державної підтримки.

Отримання часткової компенсації за кредити, насіння, дорадчі послуги, техніку, обладнання, не є запорукою для розвитку кооперативів.

У країнах Прибалтики 3—5 років держава надає кооперативним об'єднанням податкові преференції, виплачує заробітну плату працівникам, вносить 25% до статутного капіталу чи надає товарний кредит і через держзамовлення гарантує ринок збуту [11].

Діючі системи оподаткування кооперативів зарубіжних країн враховують, з одного боку, статус кооперативних підприємств і цільову аудиторію їх обслуговування, а з іншого — створюють податкові преференції для тих видів кооперативів, в діяльності і розвитку яких зацікавлена держава. У Німеччині звільнені від податків фермерські кооперативи з повним циклом виробництва продукції і пов'язані з ними постачальницькі кооперативи, в системі оподаткування Німеччини з'явилися пільги для кооперативів, які використовують екологічно чисті технології та альтернативні джерела енергії Система оподаткування сільськогосподарських кооперативів у Франції передбачає надання їм статусу неприбуткової організації, що обумовлює відсутність подвійного оподаткування результатів діяльності; звільнення від податку на прибуток; звільнення від оподаткування частини залишків на рахунку кооперативу [12, с. 477].

Основна допомога держави має здійснюватися в кількох напрямках: дорадчі служби; зрозумілі та прозорі механізми отримання дотацій та компенсацій; дешеве кредитування, та пільгове для переробної галузі; створення земельно-кооперативного банку; та програми інновацій. Для становлення кооперації як пріоритету держави, необхідний розвиток кооперативної освіти [13].

Успішний досвід кооперації дозволить повернути людям впевненість у своїй самодостатності, отримувати гідні доходи.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

Стан та динаміка розвитку кооперативного руху в аграрному секторі залежна від нормативно-правового забезпечення, політичних умов, рівня державної підтримки. Тенденції розвитку сільськогосподарської кооперації демонструють стабільне скорочення кількості виробничих кооперативів; існування передумов

для збільшення обслуговуючих кооперативів, необхідності чіткої концепції держави відносно розвитку сільських територій і місця. Потенціал сільськогосподарської кооперації буде реалізованим якщо розвиток її буде відбуватися еволюційним шляхом; з дотриманням законів економіки та базових принципів; незалежно від політичних шоків; кооперативи створюватимуться задля задоволення практичних потреб в інтересах людей та громад; кооперативне законодавство буде сприятливим для функціонування й розвитку кооперативних організацій різних типів та відображатиме відносини соціального партнерства в суспільстві; спроможність держави та кооператорів до діалогу та розвитку; буде спільне розуміння об'єднання та співпраці між кооперативами відповідно до викликів зумовлених глобалізацією.

Література:

1. Децентралізація через кооперацію, або як громада замінює державу: Agravery.com. URL: <https://agravery.com/uk/posts/show/decentralizacia-cerez-kooperaciju-abo-ak-gromada-zaminue-derzavu> (дата звернення 29.03.2020).

2. Приліпко С.М. Забезпечення продовольчої безпеки держави завдяки діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів. Теорія та практика публічного управління та адміністрування у XXI ст.: матеріали. I Всеукр. наук.-практ. конф., 30 листопада 2018 р. Київ: НАДУ, 2018. С. 267—268.

3. Зіновчук В.В. Економічна сутність поняття "кооперація". Українська кооперація. 2010. № 3. URL: <http://www.ukrcoop-journal.com.ua> (дата звернення 23.03.2020).

4. Приліпко С.М. Інноваційний розвиток обслуговуючої кооперації сільських територій: публічно-управлінський аспект. Державне управління та місцеве самоврядування: зб. наук. пр. ДРІДУ 2018 р. Київ: НАДУ, 2018. Вип. 2 (37). С. 102—108.

5. Малік М.Й. Проблемні питання розвитку кооперації та інтеграційних відносин в АПК. Економіка АПК. 2010. № 3. С. 45—49.

6. Малік М.Й., Мамчур В.А. Реалії розвитку сільськогосподарських виробничих кооперативів. Кооперативні читання: 2019 рік: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. 2019 р. Житомир: ЖНАЕ, 2019. С. 21—26.

7. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 20.03.2020).

8. Сергій Лабазюк: Сільськогосподарська кооперація потребує презавантаження:

Agravery.com. URL: <https://agravery.com/uk/posts/show/sergij-labazuk-sogodni-v-ukraini-nemae-zodnogo-uspisnogo-silskogospodarskogo-kooperativu>

9. Роль сімейного фермерства та кооперації для сталого розвитку громад. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/2808172-rol-simejnogo-fermerstva-ta-kooperacii-dla-stalogo-rozvitku-gromad.html> (дата звернення 20.03.2020).

10. Концепція розвитку фермерських господарств та сільськогосподарської кооперації на 2018—2020 роки схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 664-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/664-2017-%D1%80> (дата звернення 20.03.2020).

11. Бізнес-планування у кооперативах URL: <http://www.vin.gov.ua/dep-apr/13067-biznes-planuvannia-u-kooperatyvakh> (дата звернення 20.03.2020).

12. Гринюк Н.А. Світова практика оподаткування кооперативних підприємств Молодий вчений. 2019. № 4 (68). URL: <http://www.ukrcoop-journal.com.ua/2010-3/num/grigorjeva.htm> (дата звернення 30.03.2020).

13. Свереда З. Кооперація в Україні: як посієш, так і пожнеш URL: <https://agroportal.ua/ua/views/blogs/kooperatsiya-v-ukraine-kak-poseesh-tak-i-pozhnesh/>

References:

1. Agravery (2020), "Decentralization through cooperation, or how communities change the country", available at: <https://agravery.com/uk/posts/show/decentralizacia-cerez-kooperaciu-abo-ak-gromada-zaminue-derzavu> (Accessed 29 March 2020).

2. Prylipko, S. M. (2018), "Maintaining food security of the country due to the activity of agricultural service cooperatives", *Teoriia ta praktyka publichnoho upravlinnia ta administruvannia v XXI st.: Materialy I Vseukrainskoi naukovopraktychnoi konferentsii* [Theory and Practice of public management and administration: Conference Proceedings of the 1st Ukrainian scientific and practical conference], I Vseukrainska naukovopraktychna konferentsia [The 1st Ukrainian scientific and practical conference], Kyiv, Ukraine, 30 November, pp. 267—268.

3. Zinovchuk, V. V. (2010), "Economic essence of the concept "cooperation", *Ukrainska kooperatsiia*, vol. 3, available at: <http://www.ukrcoop-journal.com.ua> (Accessed 29 March 2020).

4. Prylipko, S. M (2018), "Innovative development of of service cooperation of rural areas: a

public and managerial aspect", *Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia: zbirnyk naukovykh prats*, vol. 2, no. 37, pp. 102—108.

5. Malik, M. Y. (2010), "Problem issues of the development of cooperation and integrative relations in AIC", *Ekonomika APK*, vol. 3, pp. 45—49.

6. Malik, M. Y. and Mamchur, V. A. (2019), "Realia of the development of the agricultural production ", *Kooperatyvni chytannia: 2019 rik: Materialy Vseukrainskoi naukovopraktychnoi konferentsii* [Cooperative reading: 2019: Conference Proceedings of the Ukrainian scientific and practical conference], *Vseukrainska naukovopraktychna konferentsia* [the Ukrainian scientific and practical conference], Zhytomyr, 2019, pp. 21—26.

7. The official site of the State Statistics Service of Ukraine, available at <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 29 March 2020).

8. Agravery (2020), "Serhii Labaziuk: Agricultural cooperation requires reloading", available at: <https://agravery.com/uk/posts/show/sergij-labazuk-sogodni-v-ukraini-nemae-zodnogo-uspisnogo-silskogospodarskogo-kooperativu> (Accessed 29 March 2020).

9. Ukrinform (2019), "The role of family farms and cooperation for sustainable development of communities", available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/2808172-rol-simejnogo-fermerstva-ta-kooperacii-dla-stalogo-rozvitku-gromad.html> (Accessed 29 March 2020).

10. Cabinet of Ministers of Ukraine (2017), "The concept of the development of farms and agricultural cooperation for 2018—2020, approved by the order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 13 September 2017, № 664-p". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/664-2017-%D1%80> (Accessed 29 March 2020).

11. Vinnytsia regional state administration (2018), "Business-planning in cooperatives", available at: <http://www.vin.gov.ua/dep-apr/13067-biznes-planuvannia-u-kooperatyvakh> (Accessed 20 March 2020).

12. Hryniuk, N.A. (2019), "The world practice of taxation of cooperatives" *Molodyi vchenyi*, vol. 4, no. 68, available at: <http://www.ukrcoop-journal.com.ua/2010-3/num/grigorjeva.htm> (Accessed 29 March 2020).

13. Svereda, Z. (2019), "Cooperation in Ukraine: how you will sow will determine how you will reap", available at: <https://agroportal.ua/ua/views/blogs/kooperatsiya-v-ukraine-kak-poseesh-tak-i-pozhnesh/> (Accessed 29 March 2020).

Стаття надійшла до редакції 01.04.2020 р.